

RIKOSSEURAAMUSALAN STRATEGIAT

Vankilaopetuksen strategia vuosille 2008–2012

RIKOSSEURAAMUSVIRASTO

VANKILAOPETUKSEN STRATEGIA
VUOSILLE 2008–2012

SISÄLLYS:

ESIPUHE	4
1 JOHDANTO	5
1.1 Vankeinhoidon toiminta-ajatus, arvot ja vankilaopetus	5
1.2 Strategiatyön lähtökohdat ja tavoitteet	5
1.3 Työryhmä.....	6
2 VANKI OPISKELIJANA JA VANKILAOPETUKSEN JÄRJESTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT	7
2.1 Vankien koulutustausta	7
2.2 Vankien työ- ja toimintakyky sekä oppimisvalmiudet	8
2.3 Elinikäisen oppimisen avaintaidot	9
2.4 Työelämän tarpeet	10
2.5 Vankirakenne ja vankeusrangaistusten pituus	11
2.6 Vankilaopetuksen toimintaympäristö ja rajoitteet	12
3 VANGIN OIKEUS KOULUTUKSEEN	13
3.1 Vankilaopetusta linjaava kansallinen lainsäädäntö	13
3.2 Kansainväliset vankilaopetuksen suositukset	14
3.3 Koulutuksellinen tasa-arvo ja syrjäytymisen ehkäisy	14
4 VANKILAOPETUKSEN TAVOITTEET JA KEHITTÄMISHAASTEET VUOSINA 2008–2012	16
4.1 Vankien koulutustarjonta ja sen suunnittelu	17
4.2 Rangaistusajan suunnittelu, yksilölliset opintopolut ja opiskelun jatkomot.....	21
4.3 Opetus, opetuksen laatu ja oppimisympäristöt	23
4.4 Henkilöstön osaaminen	26
4.5 Vankilaopetuksen kustannukset	27
5 STRATEGIAN TÄYTÄNTÖÖNPANO, ERI TOIMIJOIDEN VÄLINEN VASTUUNJAKO, SEURANTA JA TOTEUTUMISEN ARVIOINTI	28
LÄHTEET	29
LIITTEET	31

ESIPUHE

Koulutus on yksi tärkeimmistä keinoista pyrittäessä edistämään vangin sijoittumista yhteiskuntaan vapautumisen jälkeen. Toiminnan pitkäjänteinen kehittäminen edellyttää nykytilan laadun arviointia ja tulevaisuuden tahtotilan määrittelyä.

Vankilaopetuksen strategia vuosille 2008 – 2012 muodostaa suunnan vankilaopetuksen lähivuosien kehittämiseksi. Strategiassa kuvataan vankilaopetuksen järjestämisen lähtökohtia vangin koulutustaustan, oppimisvalmiuksien, vangin ja yhteiskunnan tarpeiden, toimintaympäristön sekä lainsäädännön näkökulmista. Strategia toimii tulosohjauksen apuvälineenä. Strategiaa toimeenpanevat aluevankilat ja vankilat yhdessä täsmennettyjen toimeenpanosuunnitelmien mukaisesti.

Vankilaopetuksen strategia on laadittu yhteistyössä kahden hallinnonalan välillä. Rikosseuraamusvirasto kiittää erityisesti opetusministeriötä ja Opetushallitusta sekä koulutuksen järjestäjiä niiltä saadusta tuesta strategian kirjoittamisessa. Vankien opetuksessa sovelletaan sitä lainsäädäntöä, joka opetuksesta yleisesti on voimassa. Opetushallinnon ajankohtaiset linjaukset ja kehittämishaasteet on otettu huomioon vankilaopetuksen strategiaa laadittaessa. Vankilaopetuksesta käytännössä vastaavien ihmisten osallistuminen strategian työstämiseen oli ensiarvoisen tärkeää. Työ ei olisi ollut mahdollista ilman heidän pitkäaikaisesta käytännön kokemuksesta saatua tietoaan vankilaopetuksesta.

Strategia muodostaa tahtotilan, mutta ilman henkilöstön uurastusta tavoitteista ei tule totta. Toivomme, että tämä vankilaopetuksen strategia rohkaisee, antaa suuntaa ja haastaa vankien koulutuksen parissa työskenteleviä ihmisiä, sekä opettajia, vankilahenkilökuntaa että hallinnossa eri sektoreilla työskenteleviä. Toivomme myös, että strategian pohjalta jatkossa tehtävät kehittämistoimet auttavat parantamaan vangeille järjestettävän koulutuksen tarjontaa ja laatua sekä tukevat vankien opiskelua ja oppimisprosessia.

Helsingissä 21.1.2008

Vankeinhoitolaitoksen pääjohtaja

Esa Vesterbacka

Vankeinhoitojohtaja

Ahti Lempiö

1 JOHDANTO

1.1 Vankeinhoidon toiminta-ajatus, arvot ja vankilaopetus

Rangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen vankeusaikana. Rangaistukset pyritään toteuttamaan siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja tuomitulle, vankilan olot vastaavat mahdollisimman pitkälle yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja ja vangilla on mahdollisuus ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta (normaalisuusperiaate).

Vankeus nähdään suunnitelmallisena prosessina, joka pohjautuu sijoittajayksikössä tehtyyn rangaistusajan suunnitelmaan. Se sisältää vangille tehdyn riski- ja tarvearvion sekä arvion vangin työ- ja toimintakyvystä. Vankilassa järjestettävän toiminnan tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan rangaistusajan suunnitelman mukaisesti. Vanki on velvollinen vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Toiminta sisältää työtä, koulutusta tai muita vangin valmiuksia edistäviä toimintoja. Koulutus on yksi keskeisistä toiminnoista, joihin vanki voi osallistua vankilassa tai opintoluvan ehtojen täytyessä sen ulkopuolella.

Vankilaopetus on osa vankeinhoitoa. Opetuksesta vastaavat opetusviranomaiset ja opetuksen tulee vastata yleisessä koulutusjärjestelmässä annettavaa opetusta. Lisäksi muutamissa vankiloissa on vankilan palkkaamia omia opettajia. Vankilaopetus perustuu myös vankeinhoidon toiminta-ajatukseseen, perustehtävään ja arvoihin. Vankilassa järjestettävän koulutuksen merkitys korostuu entisestään tilanteessa, jossa rangaistusajan suunnitelmassa painottuvat ne tavoitteet, joiden avulla voidaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Koulutus on yksi keskeinen keino kokonaisvaltaiseen vangin kuntouttamiseen. Koulutuksen avulla on mahdollista antaa vangille eväitä ihmisenä kasvamiseen ja kehittymiseen. Vankilaopetuksen lähtökohdana ovat ajatukset vankeinhoidon keskeisistä toimintaperiaatteista: oikeudenmukaisuus ja ihmisarvon kunnioittaminen. Työtä ohjaa käsitys yksilön mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa.

1.2 Strategiatyön lähtökohdat ja tavoitteet

Vankilaopetuksen strategiassa ohjataan ja linjataan valtakunnallisesti vangeille järjestettävää opetusta. Strategiassa määritellään nykytilan kautta vankilaopetuksen tavoitteet ja taso, jolle tulisi yltää vuoden 2012 loppuun mennessä. Strategia toimii laadunhallinnan apuvälineenä. Vankilaopetuksen strategia vuosille 2008 – 2012 muodostaa raamit lähi-aikojen vankilaopetuksen kehittämiseksi. Raameja tarkistetaan tutkimusten ja käytännön kokemusten valossa. Vankilaopetuksen strategia toimii tulosohjauksen apuvälineenä. Käytännössä strategiaa toteutetaan aluevankiloissa ja vankiloissa.

Vankilaopetuksen strategia pohjautuu ensisijaisesti kansalliseen lainsäädäntöön ja sen soveltamiseen. Sen tavoitteena on tukea myös kansainvälisten suositusten ja linjausten kansallista toteuttamista. Vankien opetuksen tulee vastata yleisessä koulutusjärjestelmässä annettavaa opetusta. Toisaalta toimintaympäristöön liittyvät tekijät vaikuttavat opetuksen järjestämiseen vankilassa. Vankilaopetuksen niveltäminen osaksi vankilan

arkea, turvallisuutta ja muita toimintoja, on haaste. Strategiaa laadittaessa on otettu huomioon myös tutkimustulokset ja kehittämissuositukset Opetushallituksen tekemistä vankilaopetuksen arvioinneista ja vankien ammatillisen koulutuksen selvityksestä, pohjoismaisista vankilaopetuksen selvityksistä sekä mm. vankien oppimisvaikeuksia käsittelevistä tutkimuksista.

Lähtökohtana vankilaopetuksen suunnittelulle ovat vangin ja yhteiskunnan koulutustarpeet. Strategiassa otetaan huomioon erilaisten vankiryhmien koulutustarpeet. Vankilaopetuksessa pyritään löytämään tasapaino vangin rangaistusajan suunnitelmaan perustuvien yksilöllisten opiskelutarpeiden, kokonaisvaltaisen kuntoutumisen sekä elinikäisen oppimisen periaatteen ja työelämän tarpeiden välillä. Tavoitteena on myös rangaistusajan suunnittelun ja henkilökohtaisten opetussuunnitelmien yhteensovittaminen. Taustalla on ajatus normaalisuusperiaatteesta, yhdenvertaisuudesta sekä mahdollisuuksien tasa-arvosta. Vapaudenriisto voi aiheuttaa laitostumista ja sosiaalisen toimintakyvyn vähenemistä. Vankilaopetus voi jossakin määrin auttaa normalisoimaan tilannetta.

1.3 Työryhmä

Rikosseuraamusviraston asettama vankilaopetuksen strategia –työryhmä aloitti työnsä toukokuussa 2007 ja luovutti ehdotuksensa vankilaopetuksen strategiaksi Vankeinhoitolaitoksen pääjohtajalle 21.1.2008. Työryhmä kokoontui 7 kertaa. Strategiassa otettiin huomioon myös eri sidosryhmien edustajien lausunnot.

Vankilaopetuksen strategiatyöryhmän puheenjohtajana toimi vankeinhoitojohtaja Ahti Lempiö Rikosseuraamusvirastosta. Työryhmän jäseninä olivat erityisasiantuntija Vuokko Karsikas Rikosseuraamusvirastosta, ylitarkastaja Tarja Koskimäki opetusministeriöstä, opetusneuvos Leena Koski Opetushallituksesta, erityisopettaja Kaija Kekola Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksesta, rehtori Erja Vihervaara Turun iltalukiosta, erikoissuunnittelija Anna-Maija Saharanta Länsi-Suomen aluevankilan sijoittajayksiköstä, apulaisjohtaja Minna Peltonen Keravan vankilasta sekä opinto-ohjaaja Leila Lamminheimo Riihimäen vankilasta. Työryhmän sihteerinä toimi erityisasiantuntija Marianne Mäki Rikosseuraamusvirastosta.

2 VANKI OPIKELIJANA JA VANKILAOPETUKSEN JÄRJESTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Vankien koulutustausta

Peruskoulun suorittaminen

Opetushallitus teki joulukuussa 2006 kyselyn kaikille vangeille. Selvityksen (Koski & Miettinen 2007) mukaan noin 6,3 % vangeista ei ole suorittanut perusopetuksen oppimäärää. Rikosseuraamusviraston selvityksissä peruskoulun suorittamattomien määrät ovat vaihdelleet 6 %:n ja 7 %:n välillä, joten tulos on hyvin yhdensuuntainen. Vastaava luku koko 16-vuotiaiden ikäluokasta on liikkunut 1 %:n tuntumassa vuosina 2001-2005.

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaihe

Perusopetuksen lisäopetukseen eli kymppiluokalle on osallistunut noin 7 % Opetushallituksen selvitykseen vastanneista vangeista. Keskimäärin perusopetuksen päättävästä ikäluokasta noin 1,4 % osallistuu lisäopetukseen, joten vangeilla osallistuminen perusopetuksen lisäopetukseen on ollut yleisempää kuin muiden peruskoulun oppilaiden.

Valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta järjestetään ammatillisen perustutkintokoulutuksen ohessa. Se on tarkoitettu opiskelijoille, joiden peruskoulutaidot ovat vanhentuneet tai jääneet puutteellisiksi. Sen aikana on mahdollista vahvistaa ammatillisessa koulutuksessa tai työelämässä tarvittavia taitoja. Koulutuksen tavoitteena on myös ammatinvalinnan selkiyttäminen ja opintojen jatkaminen ammatillisessa koulutuksessa. Valmentavaan koulutukseen on osallistunut 11 % selvitykseen vastanneista vangeista. Ammatillisessa peruskoulutuksessa valmentavaan koulutukseen osallistuu vuosittain noin 1 % kaikista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista. Vankien osallistuminen valmentavaan koulutukseen on yleisempää kuin ammatillisessa koulutuksessa keskimäärin, mikä viittaa vankien oppimiseen ja elämänhallintaan liittyviin koulutuksellisiin tarpeisiin.

Toisen asteen koulutus

Ylioppilastutkinnon on suorittanut noin 5 % vangeista. Lukiokoulutuksen on aloittanut lisäksi noin 11 % vangeista. Suurimmalla osalla lukion suorittaminen on jäänyt kesken. Keskimäärin lukiokursseja on suoritettu vain muutamia. Ylioppilastutkinnon suorittaneita on vankiloissa vähän, kun verrataan lukua 19-21-vuotiaitten ikäluokkiin vuosina 2000-2005. Heistä yli 50 % suorittaa lukion oppimäärän ja saa ylioppilastutkinnon.

Ammatillisia opintoja ilmoitti Opetushallituksen selvityksessä opiskelleensa 29 % vangeista. Pääosa niistä oli keskenjääneitä perustutkinto-opintoja tai vankilassa tai muualla suoritettuja ammatillisia kursseja. Peruskoulun päättävästä ikäluokasta 39 % jatkaa ammatillisessa koulutuksessa.

Ammatillisen perustutkinnon ilmoitti suorittaneensa 19 % vangeista, ammattitutkinnon 12% vangeista ja erikoisammattitutkinnon 4 % vangeista. Osa vangeista ilmoitti, että

heillä on sekä ammatillinen perustutkinto että ammattitutkinto tai erikoisammattitutkinto. Toisen asteen koulutus, joko lukio tai ammatillinen koulutus, on 43 %:lla 25-64 –vuotiaista suomalaisista.

Yliopisto- ja korkeakouluopinnot

Yliopisto- tai korkeakouluopintoja on suorittanut noin 6 % vangeista. Heistä noin 2 % on suorittanut yliopisto- tai korkeakoulututkinnon. Vankien joukossa on vähän korkeakoulu- ja yliopisto-opintoja suorittaneita verrattuna vuoden 2005 ylioppilaisiin, joista jatkoi ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa opintojaan vajaat 40 %. Myös koko väestöön verrattuna koulutustaso jää alhaiseksi, sillä OECD:n tilaston (2006) mukaan runsaalla kolmanneksella 16-64-vuotiaiden ikäluokasta on korkea-asteen koulutus.

2.2 Vankien työ- ja toimintakyky sekä oppimisvalmiudet

Vangeille vuosina 1999-2004 tehtyjen työ- ja toimintakyvyn arvioiden (n 30 000) mukaan kolmasosalla arvioiduista vangeista työkyky (terveys) oli joko alentunut tai heikko. Puutteelliset työtaidot (koulutuksen vähäisyys ja puuttuva työhistoria) oli joka neljännellä. Vankila-aikaiseen toimintaan (työ, opiskelu, kuntoutus) suhtautui kielteisesti joka kymmenes. Hypen (2004) toteaa, että vankien työ- ja toimintakyky alentuu nopeasti vankilakausien myötä. Vankilakierteeseen jääneet useampikertaiset vangit ovat suomalaisen yhteiskunnan sairain, syrjäytynein ja köyhin väestönosa. Kuntouttavilla toimilla on tärkeä osa heidän rangaistusajansa suunnittelussa.

Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve – tutkimuksessa kartoitetaan suomalaisten vankien ja yhdyskuntaseuraamusrangaistusta suorittavien somaattisia ja mielenterveyden häiriöitä sekä niihin liittyvää hoidontarvetta ja työkyvyn alenemaa. Tutkimusaineisto on kerätty joulukuun 2005 ja toukokuun 2006 välisenä aikana. Tutkimuksen alustavien tulosten mukaan jokin päihderiippuvuus on 90%:lla miesvangeista, alkoholi-riippuvuus 70%:lla elinkautisvangeista ja 55 %:lla muissa ryhmissä. Huumeriippuvuus on 65%:lla naisvangeista. Keskimäärin 70 % potee jotain persoonallisuushäiriötä. Antisosiiaalinen persoonallisuushäiriö on 50 %:lla vangeista. Vakavat mielialahäiriöt, masennus ja kaksisuuntainen mielialahäiriö, ovat kaksi kertaa yleisempiä kuin keskivertoväestöllä. Vangeista 15 % voidaan luokitella tieteelliset kriteerit täyttäväksi psykopaateiksi. Kaikissa ryhmissä 50 %:lla on hepatiitti sekä useita somaattisia sairauksia. Asiantuntija-arvion mukaan noin 90 % tutkituista tarvitsisi jotain lääketieteellistä hoitoa.

Vankien oppimisvaikeuksiin on viime vuosien aikana alettu kiinnittää vankeinhoitolaitoksessa huomiota. Oppimisvaikeudet eivät välttämättä johda epäonnistumiseen elämässä. Tunnistamattomana oppimisvaikeudet vaikuttavat kuitenkin mm. työssä tai arkiaskareissa selviytymiseen, heikentävät itsearvostusta sekä kiinnostusta opiskelua kohtaan. Pahimmillaan ne voivat tutkimusten mukaan johtaa syrjäytymiseen ja päihteiden käyttöön. Syrjäytymiskehitys saa alkunsa, kun huonon luku- tai kirjoitustaidon tai puutteellisen laskutaidon vuoksi koulumenestys jää heikoksi ja jatkuvat epäonnistumisen kokemukset saavat etsimään vaihtoehtoisia menestymisen mahdollisuuksia ja omaksumaan koulukielteisen asenteen. Vankien heikon koulutustaustan yhtenä selittävänä tekijänä ovat sekä synnynnäiset että harjaantumattomuudesta johtuvat oppimisen pulmat. Syrjäytymisen katkaisemiseksi on tärkeää tunnistaa oppimisvaikeus myös aikuisena.

Lukivaikeus on vangeilla yleisempää kuin väestöllä keskimäärin. Salon (2006, 20) tutkimuksen mukaan lähes puolella tutkituista suomalaisista miesvangeista (43 %) oli huo-

mattavia vaikeuksia lukutaidossa kun saman verran koulutusta saaneista peruskoulun 9-luokkalaisista noin 8 %:lla on vastaavia vaikeuksia. Dysleksiaan viittaavia teknisen lukemisen vaikeuksia oli kolmanneksella (33 %) ja harjaantumattomuuden ja epäsuotuisien tekijöiden aiheuttamaa huonoon lukutaitoon viittaavia vaikeuksia joka kymmenennellä tutkituista. Vankien terveystutkimuksen yhteydessä kerättyjen Tiina Tuomisen väitöskirjatutkimuksen alustavien tietojen mukaan vaikeuksia luetun ymmärtämisessä on lähes 30 %:lla, teknisessä lukemisessa 36 %:lla ja sanelukirjoituksessa 34 %:lla vangeista. Helsingin vankilan lukineuvolahankkeen yhteydessä tehdyn pikaluki- ja havaintokanavates- tin perusteella testatuista kahdella kolmesta oli ongelmaa tällä osa-alueella (Sunimoto 2006.) Opetushallituksen selvityksen (Koski & Miettinen 2007) perusteella noin viidennes vangeista koki omaavansa vaikeuksia lukemisessa tai kirjoittamisessa.

Puutteellinen laskutaito voi olla samalla tavalla syrjäyttävä ja itsetuntoa heikentävä tekijä kuin lukemisen ja kirjoittamisenkin vaikeus. Opetushallituksen selvityksen (Koski & Miettinen 2007) perusteella joka kymmenes vanki kokee itsellään olevan laskemisessa ja matematiikassa paljon vaikeuksia ja lähes 30 % kokee omaavansa ko. vaikeuksia jonkin verran. Naisvangit kokevat, että heillä on näitä vaikeuksia keskimäärin useammin kuin miehillä.

Tietoteknisten valmiuksien puuttuminen vaikeuttaa osallistumista tietoyhteiskunnan toimintaan ja edistää syrjäytymistä. Tietoteknisten valmiuksien kehittäminen edellyttäisi riittävästi ajantasaisia laitteita, joista Opetushallituksen tekemän selvityksen (Koski & Mäki 2006) mukaan on puutetta vankiloissa. Vangeista runsas kolmannes arvioi tietotekniset valmiutensa huonoiksi tai erittäin huonoiksi ja yhtä moni arvioi ne keskinkertaisiksi (Koski & Miettinen 2007). Yli 35-vuotiaat vangit arvioivat tietotekniset taitonsa heikommiksi kuin nuoremmat ja naisvangit keskimäärin heikommiksi kuin miesvangit. Koulutustaustaltaan vähemmän koulutusta saaneilla tietotekniset taidot ovat heikompia kuin enemmän kou- lutusta saaneilla.

2.3 Elinikäisen oppimisen avaintaidot

Elinikäisen oppimisen avaintaitoja koskeva eurooppalainen viitekehys (2006/962/EY) määrittelee kahdeksan avaintaitoa, jotka jokaisella Euroopan unionin kansalaisella tulisi olla. Viitekehys on luonteeltaan vertailuväline, jonka käyttöön kansallisia, alueellisia ja paikallisia viranomaisia kannustetaan. Myös vangeilla tulee olla mahdollisuus saavuttaa kaikki jäljempänä esitettävät avaintaidot.

Viestintä äidinkielellä merkitsee kykyä ilmaista ja tulkita vuorovaikutuksia, tunteita ja faktoja sekä suullisesti että kirjallisesti sekä olla asianmukaisessa kielellisessä vuorovaiku- tuksessa kaikissa sosiaaliseen elämään ja kulttuuriin liittyvissä tilanteissa, kuten koulu- tuksessa, työssä, kotona ja vapaa-aikana.

Viestintä vierailta kielillä perustuu kykyyn ymmärtää, ilmaista ja tulkita ajatuksia, tunteita ja faktoja sekä suullisesti että kirjallisesti. Vierailta kielillä tapahtuva viestintä edellyttää myös sovittelutaitoja ja kulttuurien ymmärtämistä.

Matemaattinen osaaminen ja perusosaaminen luonnontieteiden ja tekniikan aloilla. Ma- temaattisilla taidoilla tarkoitetaan kykyä käyttää yhteen-, vähennys-, kerto-, ja jakolaskua sekä suhdelukuja sekä päässälaskuna että kirjallisesti arkipäivän laskutehtävien ratkai- semiseksi.

Digitaalisiin taitoihin kuuluu tietoyhteiskunnan teknologian hallinta ja kriittinen käyttö työssä, vapaa-aikana ja viestinnässä. Niitä tukevat tieto- ja viestintätekniikan perustaidot, kuten tietokoneen käyttäminen tiedon hakuun, arviointiin, tallentamiseen, tuottamiseen, esittämiseen ja vaihtamiseen sekä viestintätarkoituksiin ja osallistumiseen yhteistyöverkostoihin Internetin välityksellä.

Oppimistaidot – oppimaan oppimisella tarkoitetaan kykyä opiskella sinnikkäästi ja tavoitteellisesti. Yksilön olisi kyettävä organisoimaan omaan oppimiseensa liittyvät seikat, mm. tehokas ajankäytön suunnittelu ja tiedon käsittely sekä yksilönä että ryhmässä. Avaintaito käsittää myös tietoisuuden omista oppimisprosesseista ja –tarpeista sekä kyvyn kartoittaa tarjolla olevia mahdollisuuksia ja selviytyä esteistä, jotta oppiminen olisi tuloksellista. Se tarkoittaa uusien tietojen ja taitojen hankkimista, käsittelemistä ja sisäistämistä sekä ohjaukseen hakeutumista ja sen hyödyntämistä. Oppimistaito tarkoittaa myös sitä, että oppija käyttää oppimisen perustana aiemmin opittuja asioita ja elämäkokemukstaan ja voi soveltaa tietojaan ja taitojaan eri yhteyksissä – kotona, työssä ja koulutuksessa. Motivaatio ja itseluottamus ovat olennaisia tärkeitä yksilön oppimistaidolle.

Ihmissuhde- ja sosiaaliset taidot, kulttuurien väliset valmiudet ja kansalaisuuteen liittyvät taidot. Näihin avaintaitoihin sisältyvät kaikki käyttäytymisen muodot, jotka antavat yksilölle valmiudet osallistua vaikuttaen ja rakentavalla tavalla yhteiskunta- ja työelämään yhä erilaistuvissa yhteiskunnissa ja ratkaista tarvittaessa konflikteja.

Yrittäjyydellä tarkoitetaan yksilöiden kykyä muuntaa ideat toiminnaksi. Siihen sisältyy luovuutta, innovointia ja riskinottoa sekä kyky suunnitella ja toteuttaa projekteja tavoitteiden saavuttamiseksi. Yrittäjyys tukee kaikkia jokapäiväisessä elämässä kotona ja yhteiskunnassa ja auttaa työntekijöitä olemaan tietoisia työnsä laajemmasta kehyksestä ja hyödyntämään tilaisuuksia. Se on myös perusta erityistaidoille ja –tiedoille, jota yrittäjät tarvitsevat aloittaessaan sosiaalista tai kaupallista yritystoimintaa.

Kulttuurin ilmaisutaidoilla ymmärretään, mikä merkitys on ajatusten, kokemusten ja tunteiden luovalla ilmaisemisella esim. musiikin, esittävien taiteiden, kirjallisuuden ja kuvataiteiden välityksellä.

2.4 Työelämän tarpeet

Vankilaopetuksen tulee tuottaa sellaista osaamista, joka vastaa myös työelämän tarpeisiin. Vankilassa järjestettävän opetuksen tavoitteena on edesauttaa vangin työllistymistä vapautumisen jälkeen. Vankien työ- ja toimintakyvyn heikentyminen, työelämävalmiuksien puuttuminen sekä puutteellinen työkokemus ovat haasteita työelämäalhähtiöisen koulutuksen järjestämiselle.

Ammatillisen koulutuksen keskeisenä kehittämishaasteena on valtioneuvoston koulutuspoliittisen selonteon mukaan koulutuksen ja työelämän lähentäminen, jotta voidaan varmistaa se, että koulutuksen tuottama ammattiosaaminen vastaa työelämän tarpeisiin. Ammatillisia tutkintoja on uudistettu siten, että niiden tavoitteet ja sisältö määräytyvät entistä paremmin työelämän osaamisvaatimusten mukaisesti. Vankilaopetuksessa jousitavat tutkintojen suorittamismahdollisuudet ovat tärkeitä. Aikaisemman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä näytöt antavat mahdollisuuden niille vangeille, joilla on aikaisempaa osaamista ja kokemusta, mutta joilta puuttuu virallisen koulutusjärjestelmän tutkintotodistukset.

Muutokset toimintaympäristössä, tuotantotavoissa ja työn organisoinnissa aiheuttavat muutoksia ammattirakenteessa. Vangin työllistymismahdollisuuksien kannalta on tärkeää luoda mahdollisuuksia hankkia osaamista niillä aloilla, joilla työvoiman tarve-ennusteet ovat hyvät. Aikuiskoulutusjärjestelmän tavoitteena on tarjota mahdollisuuksia niin ammatillisten kuin yleissivistävien valmiuksien päivittämiseen.

Työministeriön työvoima 2020 ja työvoima 2025 –väliarviotutkimuksessa tulevaisuuden työllisten määrän kehitystä on ennakoitu jakamalla ammattiryhmät kasvavan työllisyyden, laskevan työllisyyden ja vakiintuvan työllisyyden ammattiryhmiin. Kasvavan työllisyyden ammattiryhmiä ovat erityisesti tuotannon, liikenteen, talouden ja hallinnon asiantuntijatyöt, opetus- ja kulttuurityöt, hoitotyö sekä suojelualan työ. Laskevan työllisyyden ammattiryhmiä ovat maa- ja metsätaloustyöt ja toimistotyöt. Maa- ja metsätaloustyö vähenee voimakkaasti erityisesti maatalouden työllisten määrän laskun ja alan rakennemuutoksen myötä. Puutarha- ja puistotyön ennakoidaan kuitenkin lisäävän työllisyyttään tässä ammattiryhmässä.

Vakiintuvan työllisyyden ammattiryhmiä ovat teollinen työ, palvelutyö ja rakennustyö. Teollisessa työssä työllisyyttään kasvattaa suhteellisesti eniten sähkö- ja elektroniikkatyö. Suurin ammattiryhmä, metallityö, säilyttää vuoden 2000 työllisyytason, samoin kemiallinen prosessityö. Työllisyyden laskun ennakoidaan jatkuvan selvimmin tekstiili- ja vaate-tustyössä sekä elintarviketyössä. Kasvavia palvelutyön ammattiryhmiä ovat myyntityö ja ravintolapalvelutyö. Rakennustyössä työllisten määrä kasvoi voimakkaasti viime vuosien noususuhdanteen aikana rakennustoimialan kasvun myötä. Ennustekauden lopulla työllisten määrän toimialalla ennustetaan olevan lähellä nykytasoa.

Vankien ammatillisessa koulutuksessa suosituimpia opintoaloja vuonna 2006 olivat rakennusala, auto- ja metalliala sekä käsi- ja taideteollisuusala. Lisäksi järjestettiin mm. sähkö-, catering- ja hiusalun perustutkintokoulutusta. Kaikki edellä mainituista aloista ovat vakiintuvan tai kasvavan työllisyyden ammattialoja. Myös vangeille järjestetty puutarhatalouden perustutkintoon johtava koulutus antaa mahdollisuuden työllistyä hyvin tulevaisuudessa.

2.5 Vankirakenne ja vankeusrangaistusten pituus

Vankien päivittäinen keskimäärä vuonna 2006 oli 3778. Vuoden 2007 aikana vankiluku on jonkin verran laskenut ja liikkunut noin 3500–3700 välillä. Vangeista noin 7 % on naisia, 93 % miehiä. Naisvankien sekä suhteellinen että absoluuttinen osuus on viime vuosina noussut. Nuorten, alle 21-vuotiaiden, osuus kaikista kirjoilla olevista vangeista on ollut vuosittain pieni eli vajaa 3 %. Oppivelvollisuusikäisten 15–17 -vuotiaiden osuus nuorista on hyvin pieni. Ulkomaalaisten vankien määrä sen sijaan on kasvanut 1990-luvun puolivälistä lähtien ja vakiintunut noin 8 %:n tasolle. Eri vankiryhmillä on erilaisia koulutuksellisia tarpeita. Määrällisesti pienten ryhmien koulutusmahdollisuuksien turvaaminen on haaste.

Vankeusrangaistusten pituuksissa ei ole tapahtunut viime vuosien aikana huomattavia muutoksia. Vuoden 2006 aikana vapautuneista rangaistusvangeista noin 40 % oli ollut vankilassa alle 3 kk, lähes 60 % alle 6 kk ja vajaa kymmenen prosenttia pitempään kuin kaksi vuotta. Keskimääräinen rangaistusajan pituus vuonna 2006 oli 9,5 kk. Ammatillisen perustutkinnon suorittaminen kestää noin kahdesta neljään vuoteen. Koulutuksen kannalta rangaistusajat eivät yleensä mahdollista kokonaisten tutkintojen suorittamista alusta loppuun. Sen sijaan on mahdollista täydentää keskenjääneitä opintoja esim.

perusopetuksen tai lukion oppimäärä tai suorittaa osia ammatillisesta koulutuksesta ja jatkaa opintoja siviilissä. Lisäksi lyhytkin vankeusaika tarjoaa mahdollisuuden osallistua erilaisiin valmentaviin ja valmistaviin koulutuksiin, joiden kautta elämänhallinta paranee ja motivaatio opiskelujen jatkamiseen voi syntyä.

2.6 Vankilaopetuksen toimintaympäristö ja rajoitteet

Vankilaopetuksen järjestämiseen vaikuttaa myös vankilan tarjoama opetusympäristö ja ne rajoitukset vangin oikeuksiin ja olosuhteisiin, joista säädetään vankeuslaissa tai jotka seuraavat itse rangaistuksesta. Vankiloiden toimintaympäristö ei ole alun alkaen suunniteltu opetusympäristöksi. Opetustiloja uusitaan sitä mukaan kuin vankiloita peruskorjataan ja niiden taso vaihtelee. Opetustiloina joudutaan väliaikaisesti käyttämään myös muita kuin luokkatiloja, jotta niitä olisi riittävästi.

Turvallisuustekijät voivat rajoittaa opetuksen järjestämistä ja suunnittelua. Vankilassa on valvonnan asteiltaan ja toiminnoiltaan erilaisia osastoja. Vankia ei saa sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Osastolle sijoittamisessa otetaan huomioon rangaistusajan suunnitelma, vangin yksilölliset ominaisuudet, ikä, vangin mahdollisuudet täyttää osallistumisvelvollisuutensa sekä vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, vangin ja muun henkilön turvallisuus ja rikollisen toiminnan estäminen. Vangille on myös varattava hänen pyynnöstään mahdollisuus asua kokonaan tai osittain erillään muista vangeista. Rikosseuraamusviraston päätöksellä vanki voidaan siirtää vankilan turvallisuussyistä muusta vankilasta eristetyille osastolle (varmuusosasto). Osastoinnin vuoksi kaikkia vankeja ei voida ottaa samaan opetusryhmään keskenään.

Turvallisuustekijät tulee ottaa huomioon opetusryhmiä kootessa ja valvonta on järjestettävä myös opetustilanteessa. Tällä turvataan sekä ulkopuolisen opetushenkilöstön, vankilan henkilökunnan, muiden vankien että vangin itsensä turvallisuus. Vankilaopettajien tulee olla riittävän perehdytettyjä vankilaturvallisuuteen ja turvallisuusriskeihin ja osata toimia opetustilanteessa annettujen ohjeiden mukaisesti. Vankilan tulee huolehtia siitä, että opetushenkilöstö tuntee olonsa turvalliseksi opetustilanteessa. Koulutuksen järjestäjän kannalta riskitekijänä on se, että osa opiskelijoista voi keskeyttää kurssin esim. joutuessaan siirtymään suljetummalle osastolle kurinpidollisista tai valvonnallisista syistä tai kokonaan toiseen vankilaan. Opetus on jouduttu joissain tapauksissa perumaan mikäli resurssipuutteen vuoksi ei ole tarpeeksi valvontahenkilöstöä, joka kuljettaisi opiskelevat vangit asunto-osastoilta opetustiloihin.

3. VANGIN OIKEUS KOULUTUKSEEN

3.1 Vankilaopetusta linjaava kansallinen lainsäädäntö

Vankilassa järjestettävässä koulutuksessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä asianomaisesta koulutuksesta yleisesti säädetään. Vankien opetuksen tulee vastata yleisessä koulutusjärjestelmässä annettavaa opetusta. Vankilaopetuksen keskeiset säädökset ovat opetustoimen yleistä lainsäädäntöä. Sen lisäksi vankilaopetukseen vaikuttaa vankeuslain ja asetuksen sisältö ja tavoitteet sekä kansainväliset vankilaopetusta koskevat suositukset.

Vankeuslaki määrittää vankeuden täytäntöönpanon yleiset tavoitteet. Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. Vankilan järjestämisen tai hyväksymisen toiminnan tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Vastaavasti vangilla on osallistumisvelvollisuus: vanki on velvollinen osallistumaan vahvistettuna työ- tai toiminta-aikana toimintaan. Vangille on annettava vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa rangaistusajan suunnitelman toteutumista edistävässä toiminnassa. Vankeuslain 8 luvun 8 §:ssä todetaan erikseen, että vanki voi osallistua vankilassa tai sen ulkopuolella järjestettävään koulutukseen.

Suomessa **perustuslaki** turvaa kaikille subjektiivisena oikeutena maksuttoman perusopetuksen. Jokaisella on siihen oikeus. Opetuksen lisäksi myös välttämättömien opetusvälineiden kuten oppikirjojen on oltava maksuttomia. **Perusopetuslain** (628/98) mukaan perusopetuksen järjestäminen on kunnan tehtävä. 4§ koskee oppivelvollisuusikäisiä ja 46§ muiden kuin oppivelvollisuusikäisten opetusta. 4§:n mukaan kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta. Sairaalaopetuksesta on 4§:ssä oma säännöksensä. Vankilaopetuksesta ei ole erityissäännöstä.

Myös vankeuslaissa todetaan erikseen vangin oikeudesta perusopetukseen:

"Vangille, joka ei ole suorittanut perusopetuksen oppimäärää, on annettava tilaisuus sen suorittamiseen." (VL 8 luku, 8§.)

Perustuslaki turvaa myös muun kuin perusopetuksen saatavuuden, ei kuitenkaan subjektiivisena oikeutena, vaan julkiselle vallalle asetettuna turvaamisvelvoitteena:

"Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä." (PL 2 luku, 16§.)

Muulla opetuksella tarkoitetaan mm. lukiokoulutusta, ammatillista peruskoulutusta ja korkeakouluopintoja.

Koulutuksen strategisesta ja normatiivisesta ohjauksesta vastaa opetusministeriö. Koulutuksen järjestämistä varten opetusministeriö antaa koulutuksen järjestämisluvan ja siihen sisältyvän koulutustehtävän. Yleissivistävästä koulutuksesta säädetään tarkemmin perusopetus- ja lukiolaissa sekä vastaavissa asetuksissa. Ammatillisesta koulutuksesta

säädetään ammatillisesta koulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetuissa laeissa ja asetuksissa sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa.

Ammatillisesta koulutuksesta annettuun lainsäädäntöön sisältyy yksi säännös, jossa mainitaan vangeille järjestettävä koulutus. **Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain** (630/1998) 18§:n mukaan rangaistuslaitoksen työtoiminnan yhteydessä järjestettävä vankien oppisopimuskoulutus ei perustu työsopimukseen. Vangeille järjestettävässä koulutuksessa voidaan poiketa mm. työsopimusta, työaikaa ja vuosilomaa koskevista säännöksistä. Myös **valtioneuvoston asetuksessa lukiokoulutuksen yleisistä tavoitteista ja tuntijaosta** (VNA 955/2002) sekä valtioneuvoston asetuksessa **perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta** (VNA 1435/2001) todetaan, että vankilassa järjestettävässä opetuksessa voidaan poiketa aikuisille annettavan opetuksen / perusopetuksen tuntijaosta.

Koulutuksen järjestäjä päättää opiskelijaksi ottamisesta. Vangit voivat olla opetushallinnonalaan kuuluvassa koulutuksessa mukana edellyttäen, että he täyttävät yleiset opiskelijaksi ottamisen perusteita koskevat vaatimukset tai erityisopiskelijaksi ottamisen kriteerit. Ammatillisten tavoitteiden mukainen opiskelu edellyttää riittävää työ- ja toimintakykyä. Myös vankien koulutuksessa noudatetaan Opetushallituksen vahvistamia valtakunnallisia opetussuunnitelman ja näyttötutkintojen perusteita sekä niiden perusteella laadittuja paikallisia opetussuunnitelmia.

3.2 Kansainväliset vankilapetuksen suositukset

Euroopan neuvoston hyväksymissä **ministerikomitean suosituksissa** (No R 89 12) vankilakoulutuksesta jäsenvalloille lähtökohtana pidetään sitä, että oikeus koulutukseen on perustavanlaatuinen ja tärkeää yksilön ja yhteisön kehityksessä. Ministerikomitea toteaa, että suurella osalla vankeja on hyvin vähän onnistunutta koulutuskokemusta ja sen vuoksi monia koulutuksellisia tarpeita.

Ministerikomitean uusissa suosituksissa (Rec 2006 2) jäsenvalloille **Euroopan vankiläsäännöistä** on jälleen otettu kantaa vankien koulutukseen. Vankiläsäännöt lähtevät siitä, että jokaisen vankilan on pyrittävä tarjoamaan kaikille vangeille mahdollisuus päästä koulutusohjelmiin, jotka ovat mahdollisimman kattavia ja täyttävät heidän yksilölliset tarpeensa ottaen samalla huomioon heidän toiveensa.

Ministerikomitean molemmat suositukset on otettu huomioon tämän strategian tavoitteiden asettelussa. Suositukset ovat kokonaisuudessaan liitteessä 1.

3.3 Koulutuksellinen tasa-arvo ja syrjäytymisen ehkäisy

Tasa-arvon edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy on ollut pitkään keskeisimpiä koulutuspoliittisia tavoitteita Suomessa. **Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko** eduskunnalle huhtikuussa 2006 vahvistaa tämän kannan. Selonteko asettaa tavoitteeksi tasa-arvon ja koulutusmyönteisyyden lisäämisen aikuiskoulutuksessa. Aliedustettujen ryhmien mahdollisuuksia aikuiskoulutukseen tulee lisätä. Ilman peruskoulun päättötodistusta jää vuosittain noin 330 nuorta ja toisen asteen koulutuksen jättää aloittamatta noin 3400 peruskoulun päättäneitä. Osa näistä nuorista on vaarassa jäädä kokonaan koulutuksen ulkopuolelle. Syrjäytymisriskinä pidetään mm. heikkoja perusvalmiuksia, oppimisvaikeuksia ja köyhyyttä. Syrjäytymisriskit ovat kasautuvia. Koulutuksesta syrjäytyminen en-

nakoi työelämästä ja yhteiskunnasta syrjäytymistä. Koulutus voi ehkäistä tai katkaista syrjäytymiskiirteen.

Joulukuussa 2007 hyväksyttiin opetusministeriön Koulutus ja tutkimus 2007 – 2012 kehittämissuunnitelmaan sisältyy vankien ammatillista koulutusta koskeva kohta. Se on osa Opetuksen kehittäminen –kokonaisuutta 3.13 kohdassa Ammatillinen koulutus:

”Kehitetään vankien ammatillista koulutusta lisäämällä ja monipuolistamalla vangeille suunnatun ammatillisen koulutuksen tarjontaa sekä lisäämällä vankilaopeuksessa mukanaolevien ammatillisen koulutuksen järjestäjien yhteistyötä koulutuksen järjestämisessä.”

Koulutusmahdollisuus ehkäisee syrjäytymistä silloinkin, kun tilanne on erityisen haastava kuten vankilassa. Olennaista on kyetä nykyistä paremmin kohdentamaan koulutusta niille ryhmille, jotka käyttävät kaikkein vähiten koulutuspalveluita.

4 VANKILAOPETUKSEN TAVOITTEET JA KEHITTÄMISHAASTEET VUOSINA 2008–2012

Vankilaopetuksen strategian keskeiset tavoitteet vuoteen 2012 mennessä ovat seuraavat:

1. Aluevankiloiden koulutustarjonta vastaa vankien tarpeisiin, on riittävän monipuolista sekä keskitetysti suunniteltua.
2. Vankien oppimisvalmiudet ja erityisen tuen tarpeet huomioidaan opetusta suunniteltaessa ja järjestettäessä. Mm. vammaisten valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta, ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavaa ja valmistavaa koulutusta sekä erityisiä oppimisen tukipalveluita on tarjolla riittävästi joka aluevankilassa.
3. Vangille annetaan riittävästi tietoa opiskelusta ja opiskelumahdollisuuksista vankeusaikana, rohkaistaan ja kannustetaan opiskelemaan ja tarjotaan mahdollisuuksia opiskelun jatkumoihin vankeusaikana sekä jatkopolkuihin siirryttäessä siviiliin. Opetus järjestetään niin normaaleissa olosuhteissa kuin mahdollista.
4. Vangeille järjestetään rangaistusajan suunnitelman mukaista koulutusta hänen yksilöllisten tarpeidensa, kykyjensä ja valmiuksiensa mukaan. Vangille laadittava henkilökohtainen opetussuunnitelma (HOPS) tai opetuksen järjestämissuunnitelma (HOJKS) tukee rangaistusajan suunnitelman toteuttamista. Ransuun kirjataan HOPS:n ja HOJKS:n keskeiset osa-alueet.
5. Vankilassa järjestettävä koulutus perustuu valtakunnallisiin opetussuunnitelmiin.
6. Vankien opetuksesta vastaavalla ja sitä tukevalla henkilöstöllä on riittävästi tietoa vankilaopetuksen tarjonnasta ja koulutusmahdollisuuksista sekä riittävä ymmärrys erilaisten oppijoiden tarpeiden huomioimisesta opetuksessa ja ohjauksessa. Henkilöstön osaamisesta huolehditaan jatkuvalla täydennyskoulutuksella.
7. Vankiloiden peruskorjausten suunnittelun yhteydessä varmistetaan opetustilojen riittävyys ja tarkoituksenmukaisuus.
8. Vankien opetuksessa hyödynnetään opetusteknologian tuomat mahdollisuudet kuten video-opetus, verkko-oppimisolustat ja atk-pohjaiset oppimisen tukiohjelmit. Vankien opetuksessa olevien tietokoneiden riittävyys ja niiden ajanmukaisuus varmistetaan.
9. Avovankiloissa mahdollistetaan sähköpostin ja internetin käyttö opetustilanteissa ja suljetuissa vankiloissa pilotoidaan verkko-opetusta suljettuun vankilaan soveltuvalla tavalla.
10. Vankilaopetus rahoitetaan pääsääntöisesti opetushallinnon rahoituksella. Vankeinhoitolaitos kustantaa sen osuuden opetuksesta, jota valtionosuusrahoitus ei kata ja johon ei muuta kautta löydy erillis- tai projektirahoitusta.

Keskeiset vankilaopetuksen suunnitteluun, tarjontaan, opetukseen ja opetuksen laatuun liittyvät toiminnalliset ja sisällölliset tavoitteet on esitetty tarkemmin seuraavissa kappaleissa. Taulukoissa on osa-alueittain kuvattu nykytila sekä tavoitetila vuonna 2012.

4.1 Vankien koulutustarjonta ja sen suunnittelu

Asia	Nykytila	Tavoitetila 2012
<p>Koulutus- tarjonnan alueellinen suunnittelu</p>	<p>Vankilat suunnittelevat ja toteuttavat koulutusta yhdessä koulutuksen järjestäjien kanssa. Perinteitä eri vankiloiden väliselle koordinoitulle yhteiselle vankien koulutustarjonnan suunnittelulle vankiloiden välillä ei ole.</p>	<p>Aluevankiloissa koordinoidaan vankiloiden koulutustarjontaa ja kehitetään sitä vankilaopetuksen strategian linjausten ja tulosohjauksella annettujen tavoitteiden sekä aluevankilakohtaisten erityistarpeiden mukaisesti. Aluevankiloissa tehdään työryhmän tai kehittämispäällikön johdolla aluetason toimintasuunnitelma yhteistyössä koulutuksen järjestäjien ja Rikosseuraamusviraston kanssa. Toimintasuunnitelmassa on kuvattu mitä kukin vankila tarjoaa, miten opetus toteutetaan (lähi-, etä-, verkko, itsenäinen ym.), miten ohjaus on järjestetty, mitä yhteistyötä tehdään ja kenen kanssa, miten rahoitus on järjestetty jne. Koulutustarjonnan alueellisessa suunnittelussa hyödynnetään vankiloiden henkilöstön osaaminen ja tietämys alueensa koulutustarjonnasta.</p>
		<p>Vankiloilla on selkeä ja yhdessä sovittu käsitys siitä, minkälaista ja mitä koulutusta järjestetään kussakin aluevankilan yksikössä. Vankilat hankkivat koulutuspalveluita aluevankilassa vahvistetun toimintasuunnitelman mukaisesti.</p>
	<p>Sijoittajaysikkö ei pysty tuottamaan koottua tietoa alueensa vankien koulutustarpeista johtuen nykyisten resurssien niukkuudesta sekä Vatin raportointimahdollisuuksien puutteista.</p>	<p>Sijoittajaysikkö tuottaa koottua tietoa alueensa vankien koulutuksellisista tarpeista ja riski- ja tarvearvioista saatavia tietoja vankien koulutustarpeista hyödynnetään koulutustarjonnan suunnittelussa.</p>
<p>Yhteistyö eri aluevankiloiden välillä</p>	<p>Mahdollisuus siirtyä toiseen aluevankilaan koulutukseen ei toteudu tarkoituksenmukaisesti.</p>	<p>Aluevankiloiden kesken on sovittu työnjako harvinaisempien koulutusalojen tai erityisryhmille järjestettävien koulutusten järjestämisessä. Hyödynnetään tarvittaessa toisen aluevankilan koulutustarjontaa ja vangin osallistuminen toisen aluevankilan alueella tarjottavaan koulutukseen mahdollistetaan.</p>

<p>Koulutus- tarjonnan riittävyys ja monipuolisuus</p>	<p>Vankiloiden koulutustarjonta ei vastaa riittävästi vankien koulutuksellisiin tarpeisiin. Aluevankilan sisällä eri vankiloiden koulutustarjonta on osittain päällekkäistä, mutta toisaalta yksipuolista.</p>	<p>Jokaisessa aluevankilassa on vankien koulutustarpeisiin nähden tarjolla riittävän paljon ja riittävän monipuolista koulutusta. Vangeille tarjotaan mahdollisuus sekä yleissivistävään että ammatilliseen koulutukseen. Myös ns. kaksoistutkinnon suorittamismahdollisuudet (ammatillisen ja ylioppilastutkinnon yhdistelmä) tulee mahdollistaa. Lisäksi mahdollistetaan yksittäisten lukion kurssien sisällyttäminen ammatillisiin tutkintoihin.</p> <p>Koulutusta annetaan non-stoppina aina kuin mahdollista.</p>
<p><i>Suljettujen vankiloiden koulutustarjonta</i></p>		<p>Aluevankilan suljettujen vankiloiden koulutustarjontaan tulisi sisältyä mm. oppimisvaikeuksissa annettava yksilöllinen tai ryhmämuotoinen tuki/ohjaus, ammatinvalinnan ohjaus, arkielämän taitojen mm. tietoteknisten taitojen opetus, perusopetus sekä perusasteen ja toisen asteen nivelvaiheessa tukemiseen soveltuva valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus. Aluevankilan suljetuissa vankiloissa tulee lisäksi tarjota mahdollisuus ammatilliseen koulutukseen ja lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon suorittamiseen.</p>
<p><i>Avovankiloiden koulutus- tarjonta</i></p>	<p>Aluevankilan koulutustarjonta ei mahdollista koulutuksellisia jatkumota siirryttäessä suljetusta vankilasta avovankilaan.</p>	<p>Aluevankilan avolaitosten koulutustarjonta täydentää suljettujen vankiloiden koulutustarjontaa. Avovankiloiden koulutustarjontaa suunniteltaessa huomioidaan mahdollisuudet jatkaa suljetuissa vankiloissa aloitettuja opintoja ja mahdollisuudet käydä opintoluvalla vankilan ulkopuolisessa koulutuksessa.</p>
<p>Yleissivistävän koulutuksen tarjonta</p> <p><i>Perusopetus</i></p>	<p>Reilu 6 % vangeista ei ole suorittanut oppivelvollisuutta.</p>	<p>Aluevankilassa järjestetään mahdollisuus perusopetuksen suorittamiseen kaikille niille vangeille, joilta perusopetuksen oppimäärän suorittaminen on kesken. Perusopetusryhmiin otetaan myös vankeja, jotka ovat muodollisesti suorittaneet perusopetuksen, mutta joiden perusvalmiudet lukemisessa, kirjoittamisessa tai laskemisessa ovat puutteelliset.</p>
<p><i>Lukiokoulutus</i></p>	<p>Noin joka kymmenes vanki on aloittanut lukio-opinnot, mutta noin joka toisella ne ovat keskeytyneet.</p>	<p>Aluevankilassa järjestetään mahdollisuus lukion kurssien suorittamiseen joko aineopiskelijoina tai koko lukion oppimäärää suorittavina tutkintotavoitteisina opiskelijoina.</p>
<p><i>Korkeakou- lutus</i></p>		<p>Aluevankilassa mahdollistetaan opiskelu ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa (mm. avoin yliopisto-opiskelu) vankien yksilöllisistä tarpeista ja lähtökohdista käsin.</p>

Vapaa sivistystyö	Omaehtoisten opintojen ja luovan toiminnan mahdollisuuksia ei ole riittävästi hyödynnetty vankilaopetuksessa.	Aluevankilassa hyödynnetään vapaan sivistystyön järjestäjien koulutustarjontaa osana vankilaopetusta. Erityisesti luovan toiminnan (musiikki ja taide) käyttöä lisätään vankilaopetukseen integroituna.
Ammatillisen koulutuksen tarjonta	Ammatillista koulutusta järjestetään perinteisillä työaloilla.	Ammatillista perus- ja lisäkoulutusta järjestetään erityisesti niillä aloilla, joilla työvoiman tarve-ennusteet ja työllistymismahdollisuudet ovat hyviä.
	Työtoiminnan mahdollisuuksia ei hyödynnetä systemaattisesti ammatillisessa perus- ja lisäkoulutuksessa.	Hyödynnetään vankilan työpisteitä systemaattisesti ammatillisten perustutkintojen (ja mahdollisuuksien mukaan myös ammattitutkintojen) osien suorittamisessa.
	Oppisopimuskoulutusta ei järjestetä tarpeisiin nähden riittävästi.	Oppisopimuskoulutuksen mahdollisuudet hyödynnetään systemaattisemmin ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen tarjonnan monipuolistamiseksi.
	Vankilan ulkopuolisia työssäoppimispaikkoja ammatilliseen peruskoulutukseen sisältyvän työssäoppimiskäytön tai näyttötutkintojen suorittamisen aikana ei hyödynnetä riittävän aktiivisesti avolaitoksista käsin.	Vankilan ulkopuoliset työssä oppimisen paikat kartoitetaan avolaitoksista käsin ammatillisen koulutuksen tarjonnan monipuolistamiseksi ja työssä oppimisen lisäämiseksi vankilan ulkopuolella opintoluvan ja tai siviilityöluvan (oppisopimuskoulutus) ehtojen täytyessä.
Valmentavan koulutuksen tarjonta	Ammatillisen peruskoulutuksen valmistavia koulutuksia ei hyödynnetä riittävästi. Vammaisten valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen tarjonta ei vastaa määrällisesti vankien tarpeita.	Vangeille järjestettävässä ammatillisessa koulutuksessa hyödynnetään vankien tarpeita vastaavasti ammatillisen peruskoulutuksen erilaisia valmistavia koulutuksia kuten ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavaa ja valmistavaa koulutusta, vammaisten valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta sekä maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaa koulutusta. Vangeille tarjotaan mahdollisuuksia parantaa ammatillisessa koulutuksessa tarvittavia perustietoja ja taitoja sekä saavuttaa ammatillisessa koulutuksessa tarvittava riittävä työ- ja toimintakyky.
		Lisäksi tarjotaan mahdollisuuksia muun ammatillisen lisäkoulutuksen esim. atk-ajokorttitutkinnon, työturvallisuus-, tulityökortin tai hygieniapassin suorittamiseen.
Eri vankiryhmien koulutustarpeiden suunnittelu	Erityistä ja erilaista tukea tarvitsevien vankien koulutustarpeita ei selvitetä eikä pystytä ottamaan riittävästi huomioon.	Tarve erityiseen ja erilaiseen tukeen opiskelussa selvitetään ja sitä tarvitsevien vankien koulutus- ja kuntoutustarpeet otetaan systemaattisemmin huomioon. Käytetään erityisopetuksen asiantuntemusta aineenopettajien opetustyön tukena.

	Suljettujen osastojen vangit eivät yleensä osallistu vankila-opetukseen.	Kiinnitetään huomiota myös suljettujen osastojen ja vaikeasti toimintoihin sijoitettavien vankien koulutustarpeisiin.
	Naisvangeille suunnattu koulutustarjonta ei ole riittävä monipuolista.	Tarjotaan naisvangeille yleissivistävää, valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjasta sekä ammatillista koulutusta ja mahdollistetaan heidän opiskelunsa opintoluvalla vankilan ulkopuolella avolaitoksissa sekä valvotun koevapauden aikana.
	Ulkomaalaisten vankien opetuksen esteinä ovat käytännössä puutteellinen kielitaito, soveltuvien opetusmenetelmien puute sekä erillään asuminen.	Ulkomaalaistaustaisille vangeille tarjotaan mahdollisuus opiskella suomea toisena kielinä. Opetusta järjestetään sekä ryhmässä että tukemalla itsenäistä opiskelua. Tarvittavan kielitaitotason saavutettuaan ulkomaalaistaustaiset vangit voivat osallistua muille opetusryhmille järjestettävään koulutukseen ja kuntouttavaan toimintaan.
	Romanivankien perusvalmiudet lukemisessa, kirjoittamisessa ja laskemisessa ovat usein heikot.	Järjestetään romanivangeille mahdollisuus osallistua lukemisen, kirjoittamisen ja laskeamisen perustaitojen opetukseen sekä valmentavaan ja kuntouttavaan opetukseen ja ohjaukseen. Mahdollisuuksien mukaan niihin sisällytetään romanikielen ja -kulttuurin opetusta.
Yhteistyö koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten kanssa	Vankiloilla on vakiintuneita yhteistyöoppilaitoksia. Uusia yhteistyömahdollisuuksia vakiintuneiden tai uusien koulutuksen järjestäjien kanssa ei kartoiteta systemaattisesti.	Aluevankilan opetustarpeista tiedotetaan aktiivisesti koulutuksen järjestäjille ja heidän kanssaan pidetään säännöllisiä palavereja vankilaopetuksen kehittämiseksi. Vankilaopetus perustuu tiiviiseen ja tavoitteelliseen yhteistyöhön koulutuksen järjestäjien kanssa. Uudet yhteistyömahdollisuudet kartoitetaan tarvittaessa systemaattisesti.
	Opettajien perehdyttäminen vankilaopetukseen ei ole systemaattista. Perehdyttämiskäytännöt vaihtelevat vankiloittain.	Opettajat perehdytetään aina vankilan toimintaympäristöön, turvallisuuteen ja vankilaopetukseen yhtenäisten perehdyttämiskäytäntöjen ja Rikosseuraamusviraston laatimien ohjeiden mukaisesti. Perehdyttämiskäytännöistä ja vastuista on sovittu joka vankilassa. Vankila on turvallinen työympäristö ulkopuolisille opettajille ja ohjaajille.
		Vankilan henkilökunta ja opettajat ovat säännöllisessä vuorovaikutuksessa kurssien aikana. Tiedonkulun takaamiseksi tulee opetuksen kannalta oleelliset käytännöt sopia ja kirjata, jotta ne ovat molempien osapuolten tiedossa myös henkilöstön vaihtuessa.

4.2 Rangaistusajan suunnittelu, yksilölliset opintopolut ja opiskelun jatkumot

Asia	Nykytila	Tavoitetila 2012
Rangaistusajan suunnittelu, vankien koulutustarpeet ja niiden kohdentaminen	Kaikkia koulutuksen tarpeessa olevia vankeja ei systemaattisesti ohjata heille soveltuvaan ja heille tarpeelliseen koulutukseen.	Sijoittajaysikkö arvioi rangaistusajan suunnitelmaa laatiessaan vangin koulutukselliset tarpeet ja oppimistaitojen tason ja ottaa ne huomioon sijoituspäätöstä tehtäessä. Opiskelua koskevia tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon kaikki muut seikat, jotka vaikuttavat rangaistusajan suunnitteluun. Opiskelu ei saa olla uusimisriskiä lisäävä tekijä tai ristiriidassa uusimisriskin alentamistavoitteen kanssa. Vangeille annetaan tietoa aluevankilan koulutusmahdollisuuksista jo sijoittajaysikköissä. Vankilat tarkentavat rangaistusajan suunnitelmaa vangin koulutustarpeiden täsmentyessä. Mikäli koulutustarpeet muuttuvat, päivittää sijoittajaysikkö rangaistusajan suunnitelmaa.
	Vankien työ- ja toimintakyky on heikko ja päihdeongelmat yleisiä.	Koulutusta edeltävän tai samanaikaisen kuntoutuksen, kuten päihdekuntoutuksen, avulla huolehditaan opiskelun mahdollistavasta riittävästä toimintakyvystä.
Opintoihin ohjaus ja vangin motivointi	Kaikki vangit eivät saa riittävästi tietoa opiskelumahdollisuuksista vankilassa eikä heitä tueta riittävästi opintopolkujensa suunnitteluun rangaistusajana.	Vankia tuetaan tekemään opiskelulle lyhyen- ja pitkän aikavälin suunnitelmia. Vankiloissa annetaan vangeille tietoa vankilaopetuksen mahdollisuuksista ja annetaan ammatinvalinnan ohjausta. Vangeille annetaan riittävästi tietoa myös mahdollisuuksista opiskella opintoluvalla vankilan ulkopuolella.
Opiskelun jatkumot ja jatkopolut siviiliin	Opiskelun jatkokolkuihin ja niiden suunnitteluun ei pystytä kiinnittämään riittävästi huomiota rangaistusajan suunnitelmissa.	Vankilan sijoittaessa vankia rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan, kiinnitetään huomiota opiskelun jatkokolkuihin. Ennakoitavuus koulutustarpeiden ja määrien suhteen paranee ja koulutukseen ohjaus helppouutta.
	Siirrot vankilasta toiseen hankaloittavat aloitettujen kurssien loppuun suorittamista.	Siirtoja vankilasta toiseen pyritään välttämään mahdollisuuksien mukaan kesken kurssien. Tieto kesken jääneistä opinnoista kirjataan vankitietojärjestelmän opiskelu-lehdelle ja varmistetaan, että vastaanottavassa vankilassa pyritään jatkamaan opintoja.

	<p>Avovankiloissa ei aina etsitä systemaattisesti vangeille koulutusmahdollisuuksia ulkopuolisista oppilaitoksista tai oppisopimuskoulutuspaikkoja siviilistä. Ulkopuolella opiskelua hankaloittavat mm. kulkuyhteydet vankilan ja oppilaitoksen välillä sekä opiskelusta vangille aiheutuvat kustannukset.</p>	<p>Vankia tuetaan opiskelemaan niin normaaleissa ja avoimissa olosuhteissa kuin se vankilaolosuhteissa on mahdollista. Avovankiloissa kartoitetaan systemaattisesti koulutusmahdollisuudet siviilioppilaitoksista niille vangeille, jotka täyttävät opintoluvan ehdot ja opiskelijaksi ottamisen perusteet ja joilla opiskelu on rangaistusajan suunnitelman mukaista.</p>
	<p>Vankiloilla ja koulutuksen järjestäjillä/oppisopimustoimistoilla ei ole systemaattista yhteistyön mallia, jonka tavoitteena olisi tukea vankia jatkamaan vankilassa aloitettuja opintoja vapautumisen jälkeen tai hakeutumaan kokonaan uudelle alalle.</p>	<p>Aluevankilat ja vankilat neuvottelevat koulutuksen järjestäjien ja oppisopimustoimistojen kanssa käytännöistä ja yhteistyömalleista, joilla vankia tuetaan jatkamaan vankilassa aloitettuja opintoja vapautumisen jälkeen (vapauttamisvaiheen yhteistyö). Vangin koulutuspalveluiden tarve siviilissä arvioidaan ennen vapauttamista ja vapauttamissuunnitelmaan kirjataan koulutuksen jatkosuunnitelmat.</p>
<p>Henkilökohtaisten opetussuunnitelmien laatiminen ja opiskelun yksilöllistämisen</p>	<p>Aiemmin opitun tunnistamiseen ja hyväksilukemiseen ei kiinnitetä systemaattisesti huomiota.</p>	<p>Kaikille opiskelunsa aloittaville vangeille tehdään joko henkilökohtainen opetussuunnitelma (HOPS) tai opetuksen järjestämissuunnitelma (HOJKS) ja sitä tarkistetaan tarvittaessa. Henkilökohtaisessa opetussuunnitelmassa otetaan huomioon aiemmat opinnot, aiemmin opitun tunnistaminen ja hyväksi lukeminen, oppimisen esteiden kartoittaminen, erityisopetuksen tarve sekä jatko-opiskelun suunnittelu ja ammatinvalinnan ohjaus.</p>
<p>Opetussuunnitelmien sisällyttämisen rangaistusajan suunnitelmiin ja rangaistusajan suunnitelmien päivittäminen koulutustarpeiden täsmentyessä</p>	<p>Vankilan henkilöstön osallistuminen opetussuunnitelmatyöhön vaihtelee ja on keskimäärin melko vähäistä.</p>	<p>Vangille laadittava HOPS tai HOJKS tukee rangaistusajan suunnitelman toteuttamista ja on osa rangaistusajan suunnitelmaa. Ransuun kirjataan vangin suostumuksella HOPS:n tai HOJKS:n sisällön keskeiset osa-alueet. Vankien opiskelusta vastaava vankilan edustaja on mukana laadittaessa HOPS:a tai HOJKS:a.</p>

<p>Erityisen tuen tarpeiden huomioon ottaminen</p>	<p>Oppimisen esteitä, kuten luki- ja kirjoitusvaikeutta, matematiikan, hahmottamisen tai keskittymisen vaikeuksia, ei kartoiteta systemaattisesti.</p>	<p>Oppimisen esteet kuten luki- tai kirjoitusvaikeudet, matematiikan, hahmottamisen tai keskittymisen vaikeudet, kartoitetaan systemaattisesti ennen opiskelun aloittamista. Sijoittajayksikkö tekee oppimisvaikeutta kartoittavan alustavan haastattelun riski- ja tarvearvion yhteydessä. Haastattelun avulla selvitetään lukemiseen, kirjoittamiseen ja laskemiseen liittyvät ongelmat sekä erityisopetukseen osallistuminen. Mikäli haastattelun avulla todetaan, että asioiden yhteys rikolliseen käyttäytymiseen on selkeä, tehdään sijoittajayksikössä tarkempia testauksia. Lähtötaso todetaan viimeistään siinä vaiheessa, kun opiskelu tulee ajankohitaiseksi sijoitusvankilassa.</p>
	<p>Erityisen tuen tarpeita ei oteta tai pystytään ottamaan riittävän hyvin huomioon vankilaopetuksessa.</p>	<p>Erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille tarjotaan joko yksilöllistä tai ryhmämuotoista tukea oppimisvalmiuksien parantamiseksi.</p>

4.3 Opetus, opetuksen laatu ja oppimisympäristöt

Asia	Nykytila	Tavoitetila 2012
<p>Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelma</p>	<p>Vankilaopetusta järjestävät koulutuksen järjestäjät eivät huomioi vankilaopetusta ja sen erityispiireitä opetussuunnitelmassaan.</p>	<p>Aluevankilat suunnittelevat yhteistyötään erityisesti niiden koulutuksen järjestäjien kanssa, jotka ottavat vankilaopetuksen huomioon myös omassa opetussuunnitelmassaan.</p>
	<p>Vankilassa järjestettävä ns. valmentava ja ohjaava koulutus ei aina perustu vammaisten valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen opetussuunnitelmaan.</p>	<p>Vankilassa järjestettävän valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen tulee perustua valtakunnallisiin opetussuunnitelmiin.</p>
<p>Koulutuksen järjestämis- muodot</p>		
<p><i>Kontaktiope- tus (luok- kaopetus/ lähiopetus, vi- deoneuvotte- lun välityksel- lä tapahtuva opetus)</i></p>	<p>Vankilaopetus järjestetään pääasiassa kontaktiopetuksena. Kontaktiopetukseen osallistumisen esteenä voivat olla esim. erillään asuminen tai sopeutumattomuus opiskeluryhmään.</p>	<p>Vangin henkilökohtaista opetussuunnitelmaa (HOPS) laadittaessa arvioidaan vangin mahdollisuudet osallistua kontaktiopetukseen ja erityisen tuen tarpeet sekä yksilöllisen ohjauksen määrän tarve.</p>

<i>Etäopetus (ohjattu itsenäinen opiskelu) ja itsenäinen opiskelu</i>	Etäopetus ja itsenäinen opiskelu edellyttävät hyviä oppimisvalmiuksia ja motivaatiota eivätkä siksi sovellu kaikille vangeille.	Kontaktiopetuksen mahdollisuuksien ollessa rajoitetut vankia tuetaan etäopetuksen käytössä ja itsenäisessä opiskelussa mm. opetusteknologiaa hyödyntämällä. Oppimisolustaa käyttämällä lisätään erityisesti yksin opiskelevien mahdollisuuksia saada monipuolisempaa harjoitusta ja yksilöllistä ohjausta opettajalta.
<i>Työssä oppiminen ja näytöt</i>	Vankilan työpisteiden tarjoamia mahdollisuuksia vankien työssä oppimiseen ja ammatillisten tutkintojen osien tai osatutkintojen suorittamisessa ei ole systemaattisesti hyödynnetty.	Vankilan työpisteiden työtehtävien ja ammatillisten tutkintojen osaamisvaatimusten vastaavuudet on systemaattisesti arvioitu yhteistyössä koulutuksen järjestäjien kanssa. Vankilan työpisteet tarjoavat ammatillisten valmiuksien kehittämisen lisäksi myös mahdollisuuden ammatillisten tutkintojen osien suorittamiseen.
	Työpisteiden työtehtävät ovat liian kapea-alaisia verrattuna ammatillisten tutkintojen osaamisvaatimuksiin.	Kehitetään ja monipuolistetaan työpisteiden työtehtäviä siten, että ne mahdollistavat aidon työssä oppimisen ja tutkintojen osien suorittamisen.
	Ammatilliseen peruskoulutukseen pakollisena kuuluvien ammattiosaamisen näyttöjen sekä näyttötutkintojen näyttöjen järjestäminen vankilassa on haastavaa, sillä sopivan tasoisia näyttökohteita ei löydy riittävästi vankilan sisältä eikä niitä hyödynnetä riittävän aktiivisesti vankilan ulkopuolelta avolaitoksista käsin.	Ammatilliseen peruskoulutukseen pakollisena kuuluvat ammattiosaamisen näytöt ja näyttötutkintojen näytöt järjestetään mahdollisimman aidossa työympäristössä. Näyttöjä annetaan tarvittaessa valvotusti vankilan ulkopuolella.
<i>Oppimisympäristö ja resurssit</i>		
<i>Vankilaopetuksen opettajat</i>	Vankilan opettajiin ja heidän ammattitaitoonsa ollaan vankiloissa pääosin tyytyväisiä. Vankilassa opettaminen edellyttää aineen-/asianhallinnan lisäksi kykyä kohdata erilaisia oppijoita sekä erityisopetuksessa käytettävien menetelmien tuntemusta.	Vankilaan tulevilla opettajilla on riittävästi erityisosaamista ja valmiuksia kohdata erilaisia oppijoita, ennakkoluulottomuutta ja soveltuvuutta erityisryhmien vetämiseen. Rikosseuraamusvirasto varmistaa sen, että opetusviranomaisilla on riittävästi tietoa vankilan opettajille suunnatun täydennyskoulutuksen tarpeista ja että vankilan opetushenkilöstölle järjestetään heille suunnattua täydennyskoulutusta.
		Vankilan henkilökunta tukee ja arvostaa vankilaopettajien työtä. Opetushenkilöstö kokee vankilan turvallisenä opetusympäristönä.

<p><i>Opetustilat ja välineet</i></p>	<p>Opetuskäytössä olevat luokatilat ja muut tilat vastaavat melko hyvin opetusympäristölle asetettuja laadullisia vaatimuksia. Opetuskäyttöön suunniteltujen tilojen puute joissakin vankiloissa hankaloittaa koulutusten järjestämistä. Ammatillisessa koulutuksessa ongelmana on harjoitustilojen riittämättömyys.</p>	<p>Vankiloiden peruskorjausten yhteydessä varmistetaan opetustilojen riittävyys ja tarkoituksenmukaisuus. Samassa yhteydessä varmistetaan, että vankilan opetustilat ja kirjasto ovat toisiaan lähellä. Opetuskäytössä olevat tilat vastaavat kaikissa vankiloissa laadultaan yleisiä opetustiloja.</p>
	<p>Tieto- ja viestintäteknisiä laitteita ei ole tarpeeksi eivätkä ne ole aina ajanmukaisia.</p>	<p>Aluevankila huolehtii yhteistyössä Oikeushallinnon Tietotekniikkakeskuksen (OTTK) kanssa siitä, että myös vankien opetuskäytössä olevia laitteita, erityisesti tietokoneita, on vankiloissa riittävästi ja ne ovat ohjelmistoltaan riittävän ajanmukaisia ja tietoturvaltaan tarkoituksenmukaisia.</p>
	<p>Vankiloiden käytännöt vaihtelevat sen suhteen, kuka maksaa opetuksessa käytettävät oppikirjat siinä tapauksessa, kun koulutuksen järjestäjä ei kustanna niitä (yleissivistävä koulutus).</p>	<p>Opiskelijalla tulee olla käytettävissään keskeiset oppimateriaalit (mm. oppikirjat) koko opintojensa keston ajan.</p>
<p><i>Opetusteknologian hyödyntäminen</i></p>	<p>Vankiloihin on hankittu atk-pohjaisia tukimateriaaleja oppimisvalmiuksissa harjaannuttamiseen.</p>	<p>Itsenäisessä ja etäopetuksessa hyödynnetään atk-pohjaisia tukiohjelmia mm. oppimisvalmiuksien harjaannuttamiseen.</p>
	<p>Pohjois-Suomen virtuaalivankilakoulussa järjestetään perusopetusta ja lukiokoulutusta videoneuvottelutekniikkaa hyödyntäen Oulun, Sukevan ja Pelson vankiloissa. Videoneuvottelutekniikan mahdollisuuksia ei ole hyödynnetty muissa aluevankiloissa.</p>	<p>Videoneuvotteluteknologian mahdollisuudet on hyödynnetty vankilaopetuksessa kaikissa aluevankiloissa ja /tai yhteistyössä eri aluevankiloiden välillä. Vangin yksilöllisen tuen tarpeisiin vastataan myös virtuaaliovetuksessa.</p>
	<p>Verkko-opetusympäristöt ja –materiaalit eivät ole vankien käytössä.</p>	<p>Opetushallinnon ja koulutuksen järjestäjien tuottamat verkko-opetusmateriaalit ja verkko-oppimisalustat ovat vankien käytössä.</p>
	<p>Vankilaopetuksessa ei ole mahdollista hyödyntää avointa eikä suljettua verkkoa.</p>	<p>Aluevankila huolehtii yhteistyössä OTTK:n kanssa, että avolaitoksissa mahdollistetaan internet-verkon käyttö opetuksen yhteydessä ja suljetuissa vankiloissa pilotoidaan verkon hyödyntämistä vankilaopetuksessa suljetuissa vankiloissa soveltuvalla tavalla.</p>

Kirjastopalvelut	Vankilakirjastojen vastuuhenkilöillä ei ole kirjastoalan koulutusta. Vankilan kirjastojen toiminta ei kaikilta osin vastaa yleisten kirjastojen toimintaperiaatteita.	Vankeuslain mukaan vankilassa on oltava kirjasto tai vangeille tulee järjestää mahdollisuus käyttää yleisiä kirjastopalveluita. Vankilan kirjasto toimii yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa ja sen toiminta vastaa yleisten kirjastojen toimintaperiaatteita. Vangeille annetaan ohjausta kirjaston käytössä. Jokaisessa vankilakirjastossa on vastuu- tai yhdyshenkilö, jolla on tehtävän edellyttämä riittävä osaaminen.
	Vankien pääsy kirjastoon ei toteudu riittävän usein. Kirjastokäynti suljetuissa vankiloissa on mahdollista yleensä vain henkilökunnan viemänä noin kerran viikossa. Vangeilla on yleensä mahdollisuus hankkia kirjoja kunnan kirjastoista ja avolaitoksista pääsee käymään itse kirjastossa.	Vankeuslain mukainen vankien oikeus kirjastopalveluiden käyttöön riittävän usein varmistetaan. Kirjastoon pääsee nykyistä joustavammin myös toiminta-ajan ulkopuolella.
	Kirjaston toimintaa on vain harvoissa vankiloissa kehitetty laajemmaksi kulttuuritilaksi, jossa mm. musiikin kuuntelu, lehtien luku ja kuvataiteisiin tutustuminen olisi mahdollista. Vankilakirjastojen kokoelmat ovat puutteelliset.	Kirjasto tukee vankilan opetustoimintaa ja rikastuttaa vangin yleissivistystä. Varsinkin suljetuissa vankiloissa, joissa vangit eivät pääse kunnan kirjastoihin, kirjaston kokoelmat ovat monipuolisia sisältäen hakuteosten, klassikojen, uuden kirjallisuuden, eri kielisen kirjallisuuden ja selkokirjojen lisäksi myös musiikkia ja audiovisuaalista ja digitaalista materiaalia.

4.4 Henkilöstön osaaminen

Asia	Nykytila	Tavoitetila 2012
Sijoittajayksikön henkilöstö		Rikosseuraamusvirasto ja aluevankilat huolehtivat henkilöstön täydennyskoulutuksella siitä, että sijoittajayksiköiden henkilöstöllä on riittävästi tietoa vankilaopetuksen tarjonnasta, erilaisten oppijoiden ja oppimisvaikeuksien tunnistamisesta sekä heille annettavista tukimahdollisuuksista opetuksen ja ohjauksen yhteydessä.
Vankien opetuksesta vastaava henkilöstö	Vankilan opinto-ohjaajan kelpoisuusvaatimuksena on ylempi korkeakoulututkinto.	Vankilan opinto-ohjaajien rekrytoinnissa lähtökohtana on ylempi korkeakoulututkinto sekä mahdollisuuksien mukaan samat kelpoisuusvaatimukset, jotka on asetettu lukion ja ammattillisen koulutuksen opinto-ohjaajille.

	Vankien opetuksesta vastaavalta henkilöstöltä ei vaadita erityisopettajan kelpoisuutta.	Rikosseuraamusvirasto ja aluevankilat huolehtivat henkilöstön täydennyskoulutuksella siitä, että vankien opetuksesta vastaavalla henkilöstöllä on riittävästi tietoa vankilaopetuksen tarjonnasta, erilaisten oppijoiden oppimisvaikeuksien tunnistamisesta sekä omaan työympäristöönsä nähden riittävä ymmärrys erilaisten oppijoiden tarpeiden huomioimisesta opetuksessa ja ohjauksessa.
Vankien työtä ohjaava henkilöstö	Vankien työtä ohjaavalle henkilöstölle ei ole systemaattisesti järjestetty täydennyskoulutusta erilaisten oppijoiden huomioimisesta ohjauksessa.	Rikosseuraamusvirasto ja aluevankilat huolehtivat henkilöstön täydennyskoulutuksella siitä, että vankien työtä ohjaavalla henkilöstöllä on omaan työympäristöönsä nähden riittävä ymmärrys erilaisten oppijoiden tarpeiden huomioimisesta opetuksessa ja ohjauksessa.
	Vankien työtä ohjaavan henkilöstön ammatilliseen täydennyskoulutukseen tulee kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. Vankien työtä ohjaavalla henkilöstöllä ei ole työpaikkaohjaajan koulutusta.	Vankilan työtä ohjaavalle henkilöstölle järjestetään mahdollisuus yksilölliseen ammatilliseen kehittymiseen ja täydennyskoulutukseen kunkin alan ammatillisten perustutkintojen vaatimusten mukaisesti. Lisäksi työtä ohjaavalle henkilökunnalle järjestetään työpaikkaohjaajan koulutusta ja varmistetaan heidän riittävä tuttuksensa ammatillisesta koulutuksesta.
Vankilan muu henkilöstö		Vankilan muulla henkilöstöllä on riittävästi tietoa vankilaopetuksesta, jotta se voi tukea ja arvostaa vankien opetuksen parissa työskentelevän henkilöstön työtä ja osallistuu ulkopuolisen henkilöstön perehdyttämiseen vankilaturvallisuuteen ja -käytäntöihin.

4.5 Vankilaopetuksen kustannukset

Asia	Nykytila	Tavoitetila 2012
Vankilaopetuksen kustannukset ja kustannusten seuranta	Vankilaopetuksen kustannukset jakautuvat opetushallinnon (mm. valtionosuusrahoitus, Noste-rahoitus, erillisprojektit), työvoimahallinnon ja vankeinhoitolaitoksen kesken. Vankeinhoitolaitoksen osuus kustannuksista on noin kolmannes.	Vankilaopetus rahoitetaan pääsääntöisesti opetushallinnon rahoituksella. Vankeinhoitolaitos kustantaa vankilaopetuksesta vain sen osuuden, jota valtionosuusrahoitus ei kata ja johon ei muuta kautta löydy erillis- tai projektirahoitusta.
	Vankilaopetuksen kustannusten seurannassa ei ole luotettavaa ja systemaattista järjestelmää.	Aluevankila seuraa systemaattisesti, mikä on vankeinhoitolaitoksen osuus vankilaopetuksen kustannuksista kustannuslajeittain kurssikohteisesti.

Ryhmäkoot	Pienet opetusryhmät lisäävät vankilaopetuksen kustannuspaineita, kun koulutuksen järjestäjät saavat rahoituksensa opiskelijamäärien perusteella (yksikköhinta x opiskelijamäärä)	Kustannusten minimoimiseksi vankilaopetusryhmän suositeltava koko on noin 8 opiskelijaa. Erityisistä syistä opetus voidaan järjestää myös pienemmälle opetusryhmälle. Ryhmäkoko ei saa myöskään kasvaa liian suureksi. Kurssille ei oteta vain ryhmäkoon kasvattamiseksi sellaisia vankeja, joille ko. kurssi ei ole rangaistusajan suunnitelman mukaista.
-----------	--	--

5. STRATEGIAN TÄYTÄNTÖÖNPANO, ERI TOIMIJOIDEN VÄLINEN VASTUUNJAKO, SEURANTA JA TOTEUTUMISEN ARVIOINTI

Strategian täytäntöönpanon vastuunjako

Rikosseuraamusvirasto vastaa vankilaopetuksen strategisesta suunnittelusta, tulostavoitteista sekä valtakunnallisesta koordinoinnista ja varmistaa vankilaopetuksen ostopalveluiden laadun. Rikosseuraamusvirasto tekee yhteistyötä opetusviranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja aluevankiloitten kanssa. Lisäksi Rikosseuraamusvirasto vastaa vankilaopetuksen kansainvälisestä yhteistyöstä. Vuosittaisella tulostavoitteella sovitaan strategian mukaisista painopistealueista kunkin aluevankilan osalta. Tulostavoitteet ovat yhdenmukaisia strategian tavoitteiden kanssa.

Vankilaopetuksen strategian täytäntöönpanosta vastaavat **aluevankilat ja vankilat Rikosseuraamusviraston tuella**. Strategian tavoitteen saavuttaminen edellyttää aluevankiloita kehittämissä vankilaopetuksessa yhteistyössä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen, OTTK:n, opetushallinnon ja koulutuksen järjestäjien kanssa sekä alueen sisäistä kehittämistyön koordinoitua. Kehittämissä hyödynnetään kansallisten ja kansainvälisten projektien kokemuksia ja hyviä käytäntöjä. Strategian eri osa-alueiden toteuttamista ja toimeenpanoa käydään läpi vuosittain alueellisissa työkokouksissa ja neuvottelupäivillä.

Tavoitteiden toteutumisen seuranta ja arviointi

Keskeistä strategian tavoitteiden toteutumisen seurannan kannalta on luotettava tilastointijärjestelmä, joka antaa tietoa vankilaopetuksen määrällisistä tunnusluvusta kuten kurssi- ja opiskelijamääristä, koulutuksen kustannuksista sekä rangaistusajan suunnitelmien koulutuksellisten tavoitteiden toteutumisesta. Tiedot kerätään vankitietojärjestelmän avulla. Päätöksentekoa tukeva tilastointijärjestelmä edellyttää käytännön toimijoilta aktiivista ja ohjeidenmukaista kirjauskäytäntöä.

Rikosseuraamusvirasto vastaa tulostavoitteiden, tarkastustoiminnan sekä ulkopuolisten auditointien avulla strategian tavoitteiden toteutumisen seurannasta. Vankilaopetuksen

laadunhallinnassa keskeinen toimija on Rikosseuraamusviraston tarkastusyksikkö, joka seuraa vankilaopetuksen toteutumista lainsäädännön edellyttämällä tavalla mm. rangaistusajan suunnitelmiin kirjattujen koulutustavoitteiden osalta. Tarkastusyksikön tukena käytetään opetushallinnon laadunarvioinnin asiantuntemusta. Vankilaopetuksen toiminnan ohjauksen tukena käytetään tarkastustoiminnan, laadunhallinnan ja arvioinnin ja van-
kitietojärjestelmän avulla tehtävän seurannan lisäksi erillisselvityksiä ja tutkimustietoa.

LÄHTEET

Tutkimukset ja raportit:

- Opetushallitus 2003: Arviointiraportti. Vankilaopetus, suljetut laitokset. Julkaisematon raportti.
- Opetushallitus 2004: Arviointiraportti. Vankilaopetus, avolaitokset. Julkaisematon raportti.
- Opetushallitus 19/2006 (Koski L. & Mäki M.): Vankien ammatillista koulutusta koskeva selvitys.
- Opetushallitus 2007 (Koski L. & Miettinen K.): Vangit koulutuksessa – Selvitys vankien koulutukseen osallistumisesta, oppimisvalmiuksista ja –strategioista sekä opetuksen laadusta.
- Hypen, Kimmo 2004. Vankilasta vuosina 1993-2004 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004.
- Temanord 2003:549. Å laere bak murene. Nordisk kartlegging av fengselsundervisningen. Nordisk Ministerråd, Kobenhavn.
- Temanord 2005:526. Nordic Prison Education. A lifelong learning perspective.
- Tuominen, Tiina. ADHD-piirteet, lukivaikeus ja kognitiivinen kapasiteetti suomalaisilla miesvangeilla. Väitöskirja, Turun yliopisto. Alustavat tutkimustulokset.
- Työvoima 2025, väliarvio (2005). Työvoimapolitiittinen tutkimus 289, Työministeriö.
- Työvoima 2020, loppuraportti (2003). Työvoimapolitiittinen tutkimus 245, Työministeriö.
- Koulutus ja työvoiman kysyntä 2015, Opetushallitus.
- Salo, Helena 2006: Lukivaikeus on sosiaalinen riski: lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet suomalaisilla miesvangeilla. Pro gradu –tutkielma. Psykologian laitos, Turun yliopisto.
- Sunimento, Kati 2006: Lukineuvolahanke Helsingin vankilassa 18.4-31.12.2006. Julkaisematon muistio.

Lainsäädäntö ja suositukset:

- Asetus ammatillisesta koulutuksesta 811/1998.
- Asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 812/1998.
- Asetus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 806/1998.
- Asetus taiteen perusopetuksesta 813/1998.
- Asetus vapaasta sivistystyöstä 805/1998.
- Asetus lukiokoulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta 955/2002.
- Asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta 1435/2001.
- Council of Europe Committee of Ministers: Recommendation Rec (2006) 2 on the

European Prison Rule (Ministerikomitean suositus Rec 2006 2 jäsenvalloille Euroopan vankilasäännöistä, epävirallinen käännös: Katja Hiltunen).

Council of Europe: Education in Prison. Recommendation No R (89) 12 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 13 October 1989 and explanatory memorandum (Vankeinhoidon koulutuskeskuksen opetusmoniste 3/91, kääntänyt Anja Welin).

Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus elinikäisen oppimisen avaintaidoista 2006/962/EY.

Koulutus ja tutkimus vuosina 2007-2012. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriö 2007.

Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998.

Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta 601/2005.

Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 635/1998.

Laki taiteen perusopetuksesta 633/1998.

Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998.

Laki valtion ja yksityisen järjestämän koulutuksen hallinnosta 634/1998.

Lukioasetus 810/1998.

Lukiolaki 629/1998.

Perusopetusasetus 852/1998.

Perusopetuslaki 628/1998.

Suomen perustuslaki 731/1999.

Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko eduskunnalle. Opetusministeriön julkaisu- ja 2006:24.

Vankeuslaki 767/2005.

Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltoyhdistyksen periaateohjelma sekä lähiajan toimintalinjat 1998.

Ministerikomitean suositus No R (89) 12 vankilakoulutuksesta jäsenvalloille

1. Kaikilla vangeilla tulee olla pääsy koulutukseen, joka muodostuu luokkahuoneaineista, ammatillisesta koulutuksesta, luovasta ja kulttuuritoiminnasta, liikuntakasvatuksesta ja urheilusta sekä kirjastopalveluista.
2. Vankien koulutuksen tulisi olla samanlaista kuin samanikäisille ryhmille suunnattu koulutus vankilan ulkopuolella, ja vankien opiskelumahdollisuuksien kirjon tulisi olla niin laaja kuin mahdollista.
3. Vankilakoulutuksen tulee pyrkiä kehittämään ihmistä kokonaisuutena ottaen huomioon hänen sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen yhteytensä.
4. Kaikkien vankilajärjestelmän johdossa ja hallinnossa mukana olevien tulisi helpottaa ja tukea koulutusta niin paljon kuin mahdollista.
5. Vankilassa tapahtuvalla opetuksella ei tulisi olla alempi status kuin vankilassa tehtävällä työllä eikä vankien tulisi menettää taloudellisesti tai muutenkaan osallistumistaan koulutukseen.
6. Vankeja tulisi kaikin tavoin rohkaista osallistumaan aktiivisesti ja monipuolisesti koulutukseen.
7. Tulisi laatia kehittämishohjelmia takaamaan, että vankilan kouluttajat omaksuvat asiaankuuluvat aikuiskoulutusmenetelmät.
8. Erityistä huomiota tulisi kohdistaa niihin vankeihin, joilla on erityisiä vaikeuksia lukemisessa ja kirjoittamisessa.
9. Ammatillisen koulutuksen tavoitteena tulisi olla yksilön laaja kehittyminen, mutta samalla pitää silmällä muutoksia työmarkkinoilla.
10. Vankien tulisi päästä hyvin varustettuun kirjastoon ainakin kerran viikossa.
11. Vankien liikuntakasvatusta ja urheilua tulisi rohkaista.
12. Luovalle ja kulttuuritoiminnalle tulisi antaa erityisasema, koska nämä toiminnot antavat vangeille mahdollisuuden kehittää ja ilmaista itseään.
13. Yhteiskunnalliseen koulutukseen tulisi sisältyä tekijöitä, jotka auttavat vankia selviämään jokapäiväisestä vankilaelämästä ja samalla helpottavat paluuta yhteiskuntaan.
14. Aina kun mahdollista, vankien tulisi voida osallistua vankilan ulkopuoliseen koulutukseen.
15. Kun koulutus tapahtuu vankilassa, ulkopuolisen yhteisön tulisi olla siinä mukana niin paljon kuin mahdollista.
16. Vankien jatkokoulutusmahdollisuudet vapautumisen jälkeen tulisi varmistaa.
17. Määrärahojen, välineiden ja opettajavoiman saatavuus vankien asianmukaiseen koulutukseen tulisi varmistaa.

Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus Rec (2006) 2 jäsenvalloille Euroopan vankilasäännöistä

Koulutus

- 28.1 Jokaisen vankilan on pyrittävä tarjoamaan kaikille vangeille mahdollisuus päästä koulutusohjelmiin, jotka ovat mahdollisimman kattavia ja täyttävät heidän yksilölliset tarpeensa ottaen samalla huomioon heidän toiveensa.
- 28.2 Etusijalla ovat vangit, joilla on puutteita luku- ja kirjoitustaidossa sekä laskutaidossa ja joilla ei ole perus- tai ammattikoulutusta.

- 28.3 Erityishuomiota on kiinnitettävä nuorten ja erityistarpeita omaavien vankien koulutukseen.
- 28.4 Koulutuksella on oltava sama asema kuin työllä vankilan päiväjärjestyksessä, ja vankeja ei tule saattaa epäedulliseen asemaan rahallisesti tai muutoin sen vuoksi, että he osallistuvat koulutukseen.
- 28.5 Jokaisessa laitoksessa on oltava kaikkien vankien käyttöön tarkoitettu kirjasto, jossa on riittävän monipuolisesti sekä viihteellistä että sivistävää aineistoa, kirjoja ja muita joukkoviestimiä.
- 28.6 Jos mahdollista, vankilakirjasto tulisi organisoida yhteistyössä paikallisten kirjasto- palvelujen kanssa.
- 28.7. Vankien opetus on mahdollisuuksien mukaan:
sovitettava yhteen maan opetus- ja ammattikoulutusjärjestelmän kanssa siten, että vangit voivat vapauduttuaan jatkaa opintojaan tai ammatillista koulutustaan ongelmitta; ja järjestettävä ulkopuolisten koulutuslaitosten tuella.

Vankeusvankien koulutus

- 106.1 Järjestelmällisen opetusohjelman, johon kuuluu myös työtaitojen koulutusta ja jonka tavoitteena on parantaa vankien yleistä koulutustasoa sekä heidän mahdollisuuksiaan elää vastuuntuntoista ja rikoksetonta elämää, on oltava keskeinen osa vankeusvankien päiväjärjestyksiä.
- 106.2 Kaikkia vankeusvankeja on rohkaistava osallistumaan opetus- ja koulutusohjelmiin.
- 106.3 Vankeusvankien koulutusohjelmat on suunniteltava arvioidun vankeusajan mukaisesti.